

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 5. září 2023 ve věci č. 49439/21 – *Hanževački proti Chorvatsku*

Senát druhé sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že zavedením nepředvídatelné procesní podmínky pro podání ústavní stížnosti, kterou stěžovatel už nemohl splnit, došlo k porušení jeho práva na přístup k soudu v rozporu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Rovněž jednomyslně senát rozhodl o porušení článku 3 Úmluvy kvůli nelidským a ponižujícím materiálním podmínkám ve věznicích, kde byl stěžovatel držen v cele s osobním prostorem menším než 3 m² po dobu 75 a 601 dní.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel se průběžně od roku 2008 dopouštěl trestné činnosti, za kterou byl několikrát odsouzen k trestu odnětí svobody. Od 30. října 2009 do 13. ledna 2010 vykonával svůj trest ve vězení v Záhřebu, kde byl zavřen v cele o velikosti 21,10 m² se šesti nebo sedmi dalšími vězni. Sdílené sociální zařízení bylo součástí cely, což působilo nepříjemný zápach při podávání jídla. Vězni měli každý den povolenu jednu hodinu vycházky, jinak byli zamčení v cele. Ve vězení nebyly organizovány žádné rekreační aktivity.

Od 13. ledna 2010 do 6. září 2011 byl stěžovatel zavřen ve vězení v Lepoglavě. Od 13. ledna 2010 do 2. října 2010 byl umístěn do cely o velikosti 7,7 m² se třemi dalšími vězni. Od 2. října 2010 do 9. února 2010 a poté i v období mezi 26. dubnem 2011 a 6. zářím 2011 byl v cele o velikosti 9,8 m² se třemi dalšími vězni. Od 9. února 2010 do 4. dubna 2010 pak v cele o velikosti 8,07 m² se třemi dalšími vězni a od 4. dubna 2010 do 24. dubna 2011 v cele o velikosti 33,12 m² se sedmi až jedenácti spoluvězni.

Od 6. září 2011 do 29. května 2013 vykonával stěžovatel svůj trest ve vězení v Bjelovaru. Prvních 85 dnů strávil v cele o velikosti 17,8 m², z čehož 17 dní ji sdílel s pěti vězni, tudíž měl jen 2,96 m² osobního prostoru, 22 dní se čtyřmi vězni, 38 dní se třemi vězni a 8 dní se dvěma vězni. Dalších 546 dní byl v cele o velikosti 9,22 m² s jedním dalším vězňem a 16 dní sám.

V prosinci 2012 podal stěžovatel žalobu proti státu na náhradu nemajetkové újmy. Soud prvního stupně žalobu zamítl s tím, že stěžovatel neprokázal existenci porušení svých osobnostních práv takové intenzity, aby odůvodnila přiznání náhrady nemajetkové újmy. Po zamítnutí odvolání podal stěžovatel v říjnu 2020 i ústavní stížnost, ve které namítal špatné materiální podmínky ve věznicích a svévolné zamítnutí své žaloby na náhradu újmy obecnými soudy. V březnu 2021 ústavní soud stížnost odmítl, neboť stěžovatel pro ochranu svých práv nikdy nevyužil preventivní prostředek nápravy.

V Chorvatsku se v průběhu času vyvinula soudní praxe týkající se podmínek v místě zajištění. Nejprve pro úspěšné podání ústavní stížnosti nebylo nutné vyčerpat preventivní prostředek nápravy. V únoru 2020 však ústavní soud vydal nálezy, kterým zakotvil jako podmínku nutnost podání žaloby podle zákona o výkonu trestu odnětí svobody cílící na zlepšení podmínek ve věznicích. Později, v březnu 2022, vydal ústavní soud další nálezy, ve kterém uvedl, že tato podmínka se neuplatní na stěžovatele, kteří už preventivní prostředek nápravy uplatnit nemohli, protože jim uplynula lhůta.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že odmítnutí jeho ústavní stížnosti kvůli retroaktivnímu použití nálezu ústavního soudu o podmínkách přijatelnosti učinilo tento prostředek nápravy proti špatným podmínkám v místě zajištění neúčinným. Soud rozhodl, že tuto námitku posoudí optikou článku 6 odst. 1 Úmluvy.

Soud nejprve zhodnotil, že odmítnutí stěžovatelovy ústavní stížnosti představovalo zásah do práva na přístup k ústavnímu soudu. Bylo tedy třeba dále posoudit, zda toto omezení bylo jasné a

předvídatelné, zda sledovalo legitimní cíl a zda bylo tomuto cíli přiměřené (*Petko Petkov proti Bulharsku*, č. 2834/06, rozsudek ze dne 19. února 2013, § 27).

Soud připomněl, že vývoj judikatury není sám o sobě v rozporu s řádným fungováním soudnictví. Pokud však změny v rozhodovací praxi mají vliv na probíhající řízení, Soud považuje za neproblematické pouze ty případy, kdy byly změny stranám jasné, nebo byly alespoň předvídatelné (*Gil Sanjuan proti Španělsku*, č. 48297/15, rozsudek ze dne 26. května 2020, § 38).

Při posuzování předvídatelnosti změny judikatury v projednávaném případě Soud zdůraznil, že rozhodnou dobou byla doba, kdy bylo stále možné uplatnit preventivní prostředek nápravy. Tehdy však stěžovatel nemohl tušit, že se jeho uplatnění stane podmínkou pro následné podání ústavní stížnosti. V té době byl přesvědčen, že má volbu mezi preventivním a kompenzačním prostředkem, přičemž si vybral ten kompenzační. Nicméně ústavní soud neočekávaně změnil svou praxi, a stěžovatel se tak ocitl v pozici, kdy už neměl šanci splnit nově vytvořenou podmínku. Soud také přihlédl k tomu, že i sám ústavní soud později uznal, že jeho nálezy působily retroaktivně a neobsahovaly jakákoliv přechodná opatření.

Tyto úvahy Soudu stačily, aby uzavřel, že takové nepředvídatelné uložení procesní podmínky omezilo právo stěžovatele na přístup k soudu natolik, že bylo zasaženo jeho samotné jádro. Soud proto shledal porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatel dále namítal, že materiální podmínky ve věznicích, kde byl držen, byly nelidské a ponižující v rozporu s článkem 3 Úmluvy.

Soud odkázal na obecné zásady zakotvené v jeho ustálené judikatuře týkající se neadekvátních podmínek v místě zajištění (např. *Muršić proti Chorvatsku*, č. 7334/13, rozsudek velkého senátu ze dne 20. října 2016, § 96–101). Soud zejména připomněl, že nedostatek prostoru ve vězeňské cele je vnímán jako významný faktor, který ovlivňuje posouzení, zda podmínky byly nelidské či ponižující (*Ananyev a ostatní proti Rusku*, č. 42525/01 a 60800/08, rozsudek ze dne 10. ledna 2012, § 149–159).

Při použití obecných zásad na projednávaný případ vzal Soud v potaz, že ve vězení v Záhřebu měl stěžovatel méně než 3 m² osobního prostoru po dobu 75 dní a ve vězení v Lepoglavě po dobu 601 dní. V klíčových případech Soudu (*Muršić proti Chorvatsku*, cit. výše, § 69–73 a 91–173 a *Ulmek proti Chorvatsku*, č. 21613/16, rozsudek ze dne 31. října 2019, § 71–120 a 126–46) Soud shledal porušení článku 3 Úmluvy ohledně podmínek podobných jako v nyní projednávaném případě. Po prozkoumání všech relevantních podkladů Soud neobjevil žádný argument, proč by měl nyní rozhodnout jinak. Ve vztahu k podmínkám ve vězení v Záhřebu a Lepoglavě Soud proto shledal porušení článku 3 Úmluvy.

Soud však neviděl jako problematické podmínky zajištění ve vězení v Bjelovaru, kde měl stěžovatel snížený osobní prostor (2,96 m²) jen na krátkou přechodnou dobu a byl kompenzován dostatečnými aktivitami mimo celu. Ze 631 dní, které strávil stěžovatel v tomto vězení, měl jen 22 dní mezi 3–4 m² osobního prostoru, ve zbytku měl více než 4 m². Soud navíc už dříve shledal, že celkové materiální podmínky v bjelovarském vězení byly v podobném období obecně vyhovující (*Muršić proti Chorvatsku*, cit. výše, § 164–68). Ohledně těchto podmínek tedy nedošlo k porušení článku 3 Úmluvy.